

Analysis of the story "The first lesson I taught" by Ahmed Hassan Al-Zayat based on Searle's theory of speech acts

Mohammad Reza Yousefi^{a*}, Ameneh ali alshawi^b

^{a.} Assistant Professor, Arabic Language and Literature, Humanities, Islamic Azad University of Qom, Qom, Iran, (4171573475@iau.ir)

^{b.} PhD Student, Arabic Language and Literature, Humanities, Islamic Azad University of Qom, Qom, Iran, (amene.shawi@yahoo.com)

KEYWORDS

Speech Act,
Narrative Literature,
Ahmad Hassan Al-Zayat,
Content Analysis,
John Searle's Theory.

ABSTRACT

Narrative literature has always been one of the most widely used and popular types of literature. Narrative texts, due to their visual and storytelling appeal, play an important role in conveying emotions and concepts to the audience. One of the novel approaches in analyzing literary texts is the use of John Searle's Speech Act Theory, which examines various speech acts in texts. This study analyzes Ahmad Hassan Al-Zayat's work, "Awal Dars Al-Qaytah," based on Searle's Speech Act Theory. Despite numerous studies on the analysis of literary texts, few detailed analyses of speech acts in Ahmad Hassan Al-Zayat's works have been conducted. This study aims to provide a more precise examination of the relationships and concepts present in the text "Awal Dars Al-Qaytah" using Speech Act Theory. To identify and analyze the speech acts present in the text "Awal Dars Al-Qaytah." To examine the impact of speech acts on the attractiveness and depth of concepts in the text. To analyze the relationship between the author and the audience using speech acts. This research is conducted using content analysis and John Searle's Speech Act Theory. Initially, the excerpts of the text "Awal Dars Al-Qaytah" were identified and categorized. Then, based on speech act verbs, the type of speech act for each excerpt was determined and analyzed. The highest frequency of speech acts in the text belongs to assertive acts, indicating a significant emphasis on describing characters, events, and narratives. Emotional acts, due to the expression of the author's emotional and psychological states, add more depth to the text and create a deeper connection with the reader. Persuasive acts in the concluding sentences of the text aim to motivate and encourage the reader to grow and advance professionally. Analyzing the works of other contemporary authors using Searle's Speech Act Theory to compare and examine the various impacts of speech acts. Investigating the application of speech acts in different literary texts to better understand the differences and similarities in various cultures and languages.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تحلیل داستان «اول درس القیته» احمد حسن الزیات براساس نظریه کنش های گفتاری سرل

محمدرضا یوسفی الف*، آمنه علی الشاوی ب

الف استادیار، زبان و ادبیات عربی، علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی قم، قم، ایران، (iau.ir@4171573475)

ب دانشجوی دکتری، زبان و ادبیات عربی، علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی قم، قم، ایران، (amene.shawi@yahoo.com)

چکیده	واژگان کلیدی
ادبیات داستانی همواره یکی از پرکاربردترین و محبوبترین انواع ادبیات بوده است. متون داستانی به دلیل جذابیت‌های بصری و روایتی خود، نقش مهمی در انتقال احساسات و مفاهیم به مخاطب دارند. یکی از رویکردهای نوین در تحلیل متون ادبی، استفاده از نظریه کنش گفتاری جان سرل است که به بررسی انواع کنش‌های گفتاری در متون می‌پردازد. در این پژوهش به تحلیل اثر احمد حسن الزیات، "اول درس القیته"، براساس نظریه کنش گفتاری سرل پرداخته شده است. با وجود پژوهش‌های متعدد درباره تحلیل متون ادبی، تحلیل‌های دقیق‌تری از کنش‌های گفتاری در آثار احمد حسن الزیات کمتر انجام شده است. این پژوهش تلاش دارد تا با استفاده از نظریه کنش گفتاری، به بررسی دقیق‌تری از روابط و مفاهیم موجود در متن "اول درس القیته" بپردازد. اهداف پژوهش: شناسایی و تحلیل کنش‌های گفتاری موجود در متن "اول درس القیته". بررسی تأثیر کنش‌های گفتاری بر جذابیت و عمق مفاهیم در متن. تحلیل رابطه میان نویسنده و مخاطب با استفاده از کنش‌های گفتاری. این پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوا و تحلیل کنش گفتاری جان سرل انجام شده است. ابتدا پاره‌گفتارهای متن "اول درس القیته" شناسایی و دسته‌بندی شده و سپس با توجه به افعال کنش‌های گفتاری، نوع کنش هر پاره‌گفتار تعیین و تحلیل شده است. یافته‌های پژوهش: بیشترین فراوانی کنش‌های گفتاری در متن به کنش‌های اظهاری اختصاص دارد که نشان‌دهنده تأکید زیاد بر توصیف شخصیت‌ها، بیان حوادث و شرح وقایع است. کنش‌های عاطفی به دلیل بیان حالات روحی و روانی نویسنده، عمق بیشتری به متن بخشیده و ارتباطی عمیق‌تر با خواننده ایجاد می‌کنند. کنش‌های ترغیبی در جملات پایانی متن به ایجاد انگیزه و ترغیب خواننده به رشد و پیشرفت شغلی پرداخته‌اند. پیشنهادها برای پژوهش‌های آینده: تحلیل آثار دیگر نویسندگان معاصر با استفاده از نظریه کنش گفتاری سرل برای مقایسه و بررسی تأثیرات مختلف کنش‌های گفتاری. بررسی کاربرد کنش‌های گفتاری در متون مختلف ادبیات جهانی برای درک بهتر از تفاوت‌ها و شباهت‌های موجود در فرهنگ‌ها و زبان‌های مختلف.	کنش گفتاری. ادبیات داستانی، احمد حسن الزیات، تحلیل محتوا، نظریه جان سرل. تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۲۷ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۵/۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۲۰

تحلیل قصة "الدرس الأول من القصة" لأحمد حسن الزیات استناداً إلى نظریة أفعال الكلام لسیرل

محمد رضا یوسفی الف*، آمنة علی الشاوی ب

* أستاذ مساعد، اللغة العربية وآدابها، العلوم الإنسانية، جامعة آزاد الإسلامية في قم، إيران، (4171573475@iaui.ir)

ب طالب دكتوراه، اللغة العربية وآدابها، العلوم الإنسانية، جامعة آزاد الإسلامية في قم، إيران، (amene.shawi@yahoo.com)

الكلمات المفتاحية:	الملخص
الفعل الكلامي، أحمد حسن الزیات، اول درس القیته، تحلیل الخطاب، نظریة سیرل.	لقد كان الخیال دائماً واحداً من أكثر أنواع الأدب استخداماً وشعبية. تلعب النصوص الخیالية دوراً مهماً في إيصال المشاعر والمفاهيم إلى الجمهور نظراً لجاذبيتها البصرية والسرديّة. ومن الأساليب الجديدة في تحلیل النصوص الأدبية استخدام نظریة أفعال الكلام لجان سرل، والتي تدرس أنواع أفعال الكلام في النصوص. وفي هذا البحث تم تحلیل نص أحمد حسن الزیات "أول درس ألقیته" على أساس نظریة فعل الكلام لسرل. على الرغم من الأبحاث العديدة حول تحلیل النصوص الأدبية إلا أن التحليلات الأكثر تفصيلاً لأفعال الكلام في أعمال أحمد حسن الزیات لم تتم إلا بشكل أقل.
تاریخ الاستلام: ۱۴۰۳/۰۴/۲۷	يحاول هذا البحث استخدام نظریة فعل الكلام للتدقيق أكثر في العلاقات والمفاهيم الواردة في نص "أول درس ألقیته". أهداف البحث: التعرف على أفعال الكلام في نص أول درس ألقیته وتحليلها ودراسة تأثير أفعال الكلام في جاذبية وعمق المفاهيم في النص. تحلیل العلاقة بين المؤلف والجمهور باستخدام أفعال الكلام. تم إجراء هذا البحث باستخدام طريقة جان سرل في تحلیل المحتوى وتحليل أفعال الكلام. أولاً تم تحديد وتصنيف جزئیات الكلام في نص "أول درس ألقیته"، ومن ثم تم تحديد وتحليل نوع الفعل لكل جزئیات الكلام وفقاً لأفعال الكلام. نتائج البحث: إن أعلى تكرار لأفعال الكلام في النص مخصص للأفعال التصريحية، مما يدل على التركيز الكبير على وصف الشخصيات ووصف الأحداث ووصف الأحداث. الأفعال العاطفية تعطي عمقاً أكبر للنص وتخلق اتصالاً أعمق مع القارئ بسبب تعبير الكاتب عن الحالة العقلية والعاطفية. الأفعال التحفيزية في الجمل الأخيرة من النص تحفز القارئ وتشجعه على النمو وتحسين حياته المهنية.
تاریخ المراجعة: ۱۴۰۳/۰۵/۲۴	
تاریخ القبول: ۱۴۰۳/۰۶/۲۰	

۱. مقدمه

دانش به نظریه‌های جدید زبان‌شناسی و بهره‌گیری از آن‌ها در تحلیل متون ادبی، به ویژه متون داستانی و نمایشنامه‌ای، می‌تواند افق‌های تازه‌ای را پیش روی پژوهشگران ادبی بگشاید. یکی از نمونه‌های بارز این رویکرد، نظریه معناشناسی یا همان کنش‌گفتاری جان سرل است. این نظریه برای نخستین بار توسط جناب آستین در دهه ۱۹۴۰ میلادی مطرح شد و سپس شاگردان او، از جمله سرل، مسیر او را ادامه داده و مبانی آن را به صورت دقیق‌تر و کامل‌تر گسترش دادند. نظریه کنش‌گفتاری بیانگر این موضوع است که ارتباط کلامی تنها به رد و بدل کردن جملات و عبارات محدود نمی‌شود. هنگامی که ما سخن می‌گوییم، در واقع عملی را انجام می‌دهیم و کنش‌های گفتاری جان سرل به تحلیل این افعال ما، به دو صورت مستقیم و غیرمستقیم می‌پردازد. این نظریه به پنج زیرمجموعه تقسیم می‌شود: اظهاری، ترغیبی، عاطفی، تعهدی و اعلامی. در این پژوهش، درصدد آن هستیم که با یاری جستن از مفاهیم نظریه کنش‌گفتاری جان سرل، مقصود واقعی احمد حسن الزیات را از اثر ادبی ارزشمند «اول درس القیته» شناسایی کنیم. با استفاده از این نظریه، می‌توانیم به تحلیل دقیق‌تر روابط و مفاهیم موجود در این متن بپردازیم و عمق بیشتری به فهم آن ببخشیم.

ادبیات داستانی از پرکاربردترین و رایج‌ترین انواع ادبیات است که از گذشته تا حال همواره محبوب بوده است. این نوع ادبیات شامل قصه، رمان، داستان کوتاه و آثار وابسته به آن می‌شود و با دنیای واقعی ارتباط معناداری دارد («یونسی، ۱۳۶۹، ص ۹». از بدو تولد، انسان‌ها با داستان‌هایی که توسط خانواده برایشان روایت می‌شوند، آشنا می‌شوند. این ارتباط نزدیک با داستان‌ها از سنین پایین باعث می‌شود هر چیزی که در قالب داستان بیان شود، تأثیرگذار و جذاب باشد. به همین دلیل، نویسندگان و هنرمندان به دلیل تأثیرگذاری فراوان این نوع ادبیات بر مخاطب، به استفاده گسترده از آن می‌پردازند.

برای معرفی دقیق‌تر نظریه جان سرل و استفاده از آن در تحلیل ادبیات داستانی، باید به نکات کلیدی آن اشاره کنیم. نظریه کنش‌گفتاری سرل به بررسی انواع بافت‌های زبانی و پیوند میان کلام در قالب چند کنش‌گفتاری می‌پردازد. این نظریه به ما امکان می‌دهد که هر متن را به عنوان یک کنش در نظر بگیریم و با بررسی آن از دریچه کنش‌ها، مفهوم واقعی و مقصود اصلی نویسنده را به خوبی درک کنیم.

در این پژوهش، برای بررسی آثار احمد حسن الزیات که نویسنده، خبرنگار و روزنامه‌نگار موفقی بوده است، اثر «اول درس القیته» از کتاب «شذرات من النظم والنثر فی العصر الحدیث» را انتخاب کرده‌ایم. این اثر ادبی داستانی دارای زبانی ساده و ابتدایی است که مملو از اصطلاحات و ضرب‌المثل‌های عامیانه است و سعی دارد مفاهیم پندآمیزی را به مخاطب القا کند. برای تحلیل دقیق‌تر محتوای این اثر، نیاز به استفاده از نظریه کنش‌گفتاری سرل داریم تا بتوانیم اشکال و قواعد کنش‌های غیربیانی در میان افعال به کار رفته در آثار ادبی احمد حسن الزیات را واکاوی کنیم. این تحلیل به ما امکان می‌دهد که به فهم عمیق‌تری از مقصود و پیام نویسنده دست یابیم و تأثیرات مختلف کنش‌های گفتاری را در این متن ادبی بشناسیم.

پرسش‌های پژوهش

۱. کدام یک از کنش‌های گفتاری جان سرل در اثر ادبی «اول درس القیته» بیشترین فراوانی و اهمیت را دارد؟
۲. کنش‌های به کار رفته در اثر ادبی «اول درس القیته» با چه هدفی و برای انتقال چه مفاهیمی به مخاطبان استفاده شده‌اند؟

فرضیه‌های پژوهش

۱. در اثر ادبی «اول درس القیته» از احمد حسن الزیات، کنش‌های گفتاری اظهاری بیشترین فراوانی و اهمیت را دارند.
۲. کنش‌های به کار رفته در اثر ادبی «اول درس القیته» به دنبال القای مفاهیمی همچون تأثیرگذاری عاطفی، ایجاد انگیزه، و انتقال تجربیات و دانش نویسنده به مخاطبان هستند. این کنش‌ها به طور خاص به منظور برقراری ارتباط عمیق‌تر با خواننده، ایجاد انگیزه برای پیشرفت و رشد شخصی، و به اشتراک گذاشتن تجارب و احساسات نویسنده با مخاطبان استفاده شده‌اند.

ضرورت تحقیق

احمد حسن الزیات یکی از نویسندگان و ادیبان بزرگ دوره معاصر به شمار می آید و سایر ادیبان درباره سبک نوشتن او که به سادگی و زیبایی انتخاب کلمات مشهور است، نظرات بسیاری ارائه کرده اند. لذا، ضروری دیدم که اثر ادبی "اول درس القیته" را به عنوان نمونه ای از آثار وی انتخاب کنم و آن را تحت نظریه زبان شناسی جان سرل که همان کنش گفتاری است، بررسی کنم. زیرا همان طور که اشاره خواهیم کرد، نظریه جان سرل به زوایای پنهان کلام و الفاظ پی می برد و توانایی کشف معناها و مقاصد نهفته در کلام را دارد.

این پژوهش می تواند مورد استفاده زبان شناسان، ادیبان، دستاران ادبیات و همچنین افرادی که مشغول تحصیل در رشته علوم تربیتی هستند، قرار گیرد. از آنجا که کنش گفتاری به تحلیل افعال گفتاری و معانی ضمنی آن ها می پردازد، این پژوهش می تواند راهگشای تحقیقات بیشتری در زمینه تحلیل متون ادبی و زبانی باشد و افق های تازه ای را پیش روی پژوهشگران بگشاید.

روش پژوهش

این پژوهش به صورت توصیفی-تحلیلی و به شیوه کتابخانه ای انجام گرفته است. مراحل پژوهش به شرح زیر است:

ابتدا، به تعریف کنش گفتاری و مفاهیم مرتبط با آن پرداختیم. در این گام، تلاش شد تا با ارائه تعریف های دقیق و علمی از کنش های گفتاری، پایه های نظری تحقیق مستحکم شود. در این بخش، از منابع معتبر علمی و مقالات مرتبط استفاده شده است تا به درک بهتری از مفاهیم نظریه کنش گفتاری جان سرل دست یابیم.

سپس، به بافت و سیاق عبارات توجه کرده و هر کدام از پاره گفتارهای این داستان شناسایی شده اند. در این مرحله، متن "اول درس القیته" با دقت بررسی و تجزیه و تحلیل شد. پاره گفتارهای متن با دقت انتخاب و دسته بندی شدند. پس از شناسایی پاره گفتارها، با استفاده از نظریه کنش گفتاری جان سرل، این پاره گفتارها مورد تحلیل و واکاوی قرار گرفتند. این تحلیل ها شامل شناسایی نوع کنش گفتاری و تعیین نوع افعال گفتاری بود که در متن به کار رفته اند.

در مرحله سوم، به تحلیل داده های آماری به دست آمده پرداخته و نتایج را به صورت نمودار و درصدی نمایش داده ایم. در این بخش، تعداد هر نوع کنش گفتاری و درصد فراوانی هر یک محاسبه و تحلیل شدند. همچنین، علت و دلایل بالا یا پایین بودن هر کدام از این کنش ها به طور جامع مورد بررسی قرار گرفت. این تحلیل آماری به ما کمک کرد تا درک بهتری از توزیع و فراوانی کنش های گفتاری در متن "اول درس القیته" داشته باشیم و روابط میان انواع کنش ها را به خوبی بشناسیم.

این روش پژوهش، با ترکیب تحلیل های نظری و آماری، به ما امکان داده است تا به نتایج دقیق و علمی دست یابیم و به درک عمیق تری از محتوای اثر احمد حسن الزیات برسیم.

پیشینه پژوهش

۱. محمد حسینی. "تحلیل آثار احمد حسن الزیات: بررسی تطبیقی با نویسندگان معاصر". مجله ادبیات و زبان شناسی، ۱۳۹۵، تهران.

روش پژوهش: استفاده از تحلیل مقایسه ای بین آثار احمد حسن الزیات و نویسندگان معاصر.

نتایج و یافته ها: این پژوهش نشان داد که سبک نویسندگی الزیات تاثیر عمده ای بر نویسندگان معاصر داشته است. آثار او با ویژگی های منحصر به فردی نظیر ساختار پیچیده و استفاده از زبان عامیانه، متمایز هستند.

۲. فاطمه دسترنج. "نقد و بررسی آثار احمد حسن الزیات در ادبیات معاصر". مجله نقد ادبی، ۱۳۹۷، اصفهان.

روش پژوهش: تحلیل نقدی بر اساس مدل های نقد ادبی معاصر.

نتایج و یافته ها: نتایج این پژوهش نشان داد که الزیات با استفاده از زبانی ساده و اصطلاحات عامیانه، توانسته است پیامی عمیق و تاثیر گذار به مخاطبان منتقل کند و جایگاه ویژه ای در ادبیات معاصر بیابد.

۳. سعید ذوالفقاری. "احمد حسن الزیات و نقش او در توسعه ادبیات عربی". مجله تحقیقات زبان و ادبیات عربی، ۱۳۹۹، مشهد.

روش پژوهش: تحلیل تاریخی و مطالعه‌ی اسناد و مدارک مرتبط با آثار الزیات.

نتایج و یافته‌ها: این پژوهش به این نتیجه رسید که الزیات نقش مهمی در توسعه و پیشرفت ادبیات عربی ایفا کرده است. او با انتشار مقالات و کتاب‌های متعددی در زمینه ادبیات، تاثیر عمده‌ای بر روند ادبیات معاصر داشته است.

مبانی نظری

(۱) تاریخچه نظریه

نظریه کنش گفتاری که از آن تحت عنوان نظریه رویداد گفتار، نظریه رویداد زبانی، یا نظریه دستاورد نیز یاد می‌شود، از نظر اکثر پژوهشگران، بخشی از زبان‌شناسی عملی است. این نظریه مرحله بنیادی خود را در آستین و مرحله بلوغ و کنترل روش‌شناختی شاگردش، سرل، طی کرده است. هر دو از فیلسوفان آکسفورد هستند. مرحله بنیادی و موسس این نظریه توسط جان لانگشاو آستین پایه‌گذاری شد. «عابدی، ۱۳۷۱، ص ۵۵» اصطلاحی که اکنون در فلسفه و زبان‌شناسی معاصر شناخته شده است، در سخنرانی‌هایی که او در دانشگاه آکسفورد در دهه سوم قرن بیستم بیان کرد، معرفی شد. «سرل، ۱۹۶۸، ص ۱۲۸». وی در دوازده سخنرانی که در سال ۱۹۵۵ در دانشگاه هاروارد ارائه داد و پس از مرگش در سال ۱۹۶۲ تحت عنوان کتاب "How to Do Things with Words" منتشر شد، به تفصیل به این موضوع پرداخت. آستین انکار کرد که تنها کارکرد عبارات خبری «توصیف» وضعیت واقعیت است؛ توصیفی که یا درست است یا نادرست و او آن را «مغالطه توصیفی» نامید. وی اثبات کرد که در کنار این عبارات توصیفی، نوع دیگری از بیان وجود دارد که از نظر ساختاری مشابه عبارات توصیفی است، اما در واقعیت خارجی چیزی را توصیف نمی‌کند و نمی‌تواند درست یا نادرست باشد. این نوع بیان، همان کنش گفتاری است که بر اساس آن، گوینده نه فقط به توصیف واقعیت بلکه به انجام عمل با استفاده از کلمات می‌پردازد. نظریه کنش گفتاری سرل، به بررسی این نوع از گفتار و تأثیرات آن در ارتباطات انسانی می‌پردازد و انواع مختلف کنش‌های گفتاری مانند کنش‌های اظهاری، ترغیبی، تعهدی، ابرازگرانه و اعلامی را شناسایی و تحلیل می‌کند. «نحله، ۲۰۰۲، صص ۵۹-۶۱»

آستین چنین جملاتی را "پاره گفتار بیانی" می‌نامید و اعتقاد داشت که بحث درباره درستی یا نادرستی آن‌ها اساساً مطرح نیست؛ بلکه مسأله بر سر این است که این پاره‌گفتارها چه کاری می‌توانند انجام دهند. آستین به این نتیجه رسید که تولید یک "پاره گفتار بیانی" قرار است عمل اجتماعی‌ای را به اجرا درآورد. او این عمل اجتماعی را "کارگفت" می‌نامد. این نگرش آستین به نام "نظریه کارگفت‌ها" شهرت یافته است. به این ترتیب، ما جمله‌ای تولید می‌کنیم و در آن جمله به کاری اشاره می‌کنیم. جمله‌ی ما یک "پاره گفتار بیانی" است و "کار" که در آن جمله "بیان" می‌شود، یک "کارگفت" است. «صفوی، ۱۳۹۹، ص ۱۱۶» آستین کارگفت‌ها را به سه گونه تقسیم کرد:

- کنش بیانی: تولید یک عبارت معنی‌دار به کمک زبان است، یعنی همان کاری که ما به هنگام تولید جملات انجام می‌دهیم.
- کنش پیش‌بیانی: هدف موردنظر گوینده برای تولید یک عبارت است، همان هدف یا دلیلی که فرستنده پیام در نظر دارد تا به شکل کنش بیانی اجرا کند.
- کنش پس‌بیانی: تأثیر تولید یک عبارت بر مخاطب است، همان واکنشی که گیرنده پیام در برابر کنش بیانی از خود نشان می‌دهد. «صفوی، ۱۳۸۲، ص ۳۳۱»

سرل، فیلسوف ذهن و زبان آمریکایی، در زمینه زبان‌شناسی به طور مداوم با آستین مورد بررسی قرار می‌گیرد. از نظریه‌های او می‌توان به نظریه خوشه‌ای، رده‌بندی کارگفت‌ها، و بحث‌های مربوط به پیوند تمامی اطلاعات در ذهن اشاره کرد. او پس از آنکه تحت تأثیر سخنان آستین در جلسات دانشگاهی هاروارد قرار گرفت، در مقاله‌ای به معرفی کارگفت‌ها پرداخت. ما در هر عمل اجتماعی شاهد دو نوع قاعده هستیم:

- - قاعده اجرایی: رفتارهای تازه‌ای را پدید می‌آورد و صرف‌نظر کردن از این قاعده ممکن است یک کارگفت را ناتوان سازد.

● - قاعده نظارتی: ناظر بر رفتارهای موجود است. «صفوی. ۱۳۸۲. ص ۳۳۳»

از میان کنش های گفتاری، کنش ضمن گفتار «بیانی» اهمیت بیشتری دارد و مباحث گسترده ای درباره آن انجام می پذیرد. به همین دلیل، نام آن را "کنش گفتار" نهاده اند. ممکن است یک پاره گفتار با توجه به سیاق «بافت»، توان بیانی و مضمون گفتاری متفاوتی را داشته باشد. برای مثال، جمله: - "شما را خواهیم دید."

ممکن است به معنای پیش بینی، قول، یا هشدار باشد و این امر بستگی به سیاق «بافت» دارد که در آن به کار می رود. این موضوع نشان می دهد که یک کنش گفتاری می تواند توان مضمونی و بیانی متفاوتی داشته باشد.

سرل در سال ۲۰۰۲ کنش های گفتاری را به پنج دسته تقسیم کرد:

۱. اعلان ها یا خبرها «اعلامی»: با بیان شان تغییری در محیط پیرامون خود ایجاد می کنند. معمولاً گوینده نقش رسمی در بافت مورد نظر دارد تا خبری را اعلان کند. افعالی همچون: آغاز کردن، پایان دادن، محکوم کردن، به عقد درآوردن، طاق گرفتن و...

۲. بیانات و توصیفات «اظهاری»: بیانگر عقاید گوینده در مقام تأیید یا عدم تأیید امری خاص به کار می روند. افعالی چون: تأیید کردن، دلیل آوردن، معرفی کردن، توصیف کردن، تفسیر کردن، شرح دادن، تغییر فعالیت دادن، بخشیدن، نفی کردن، اعتراض کردن، نقد کردن، محدود کردن، رها کردن، ابراز کردن، ادعا کردن، بحث کردن، بیان کردن، پاسخ دادن، تصریح کردن، دسته بندی کردن، دفاع کردن، گفتن، گزارش دادن. «واعظ والطرهانی، ۱۳۸۳ ص ۹۴».

۳. بیانات و اظهار نظرها «عاطفی»: احساسات گوینده از جمله حالت های روحی، روانی، رنج و شادی را بیان می کنند. افعالی چون: تبریک گفتن، سپاسگزاری کردن، عذرخواهی کردن، تمجید کردن، اظهار تأسف کردن، هجو کردن، سلام دادن، تحسین کردن، خشنود کردن، دشنام دادن، اهانت کردن، تعجب کردن، تشکر کردن، شکایت کردن، خشمگین شدن. «دست رنج و ذوالفقاری. ۱۳۹۹، ص ۷۵».

۴. دستورها یا پیشنهادات «ترغیبی»: مقصود گوینده با آن ها شخص دیگری را ملزم به انجام کاری می کند و شامل فرمان ها، درخواست ها و سفارش ها می شود. افعالی چون: خواستن، توانستن، بایستن، لازم بودن، دستور دادن، دعوت کردن، اجازه دادن، سؤال کردن، بازخواست کردن، اطلاعات درخواست کردن، هشدار دادن، به مبارزه طلبیدن، تکرار کردن، دوباره را انداختن، اصرار و پافشاری کردن، اخطار دادن، اعلام نیاز کردن، توصیه کردن، شرط گذاشتن، نصیحت کردن، التماس و تمنا کردن. «لطفی پور، ۱۳۷۶ ص ۶۷».

۵. تعهدات «تعهدی»: گوینده با آن ها خود را متعهد می سازد که در آینده به انجام کاری بپردازد. «قائمی نیا، ۱۳۸۱، صص ۳۷-۳۹»

افعالی چون: قسم خوردن. تعهد دادن. پیشنهاد دادن. قول دادن. توجیه و ثابت کردن. ضمانت کردن

ب «اصطلاحات

تحلیل گفتمان

گفتمان در لغت به معنای رساله، خطابه، نطق، صحبت، سخنرانی کردن، و گفتگو کردن است. در اصطلاح، گفتمان به چگونگی شکل گیری معنا در ارتباط با عوامل زمینه ای متن، واحدهای زبانی و نیز کل نظام زبانی و عوامل برونی زبانی پرداخته می شود. «عبداللہیان، ۱۳۸۱، ص ۵۶» استدلال گفتمان این است که معانی باید از اشکال عینی کاربست های اجتماعی متفاوت جستجو شوند. در زبان، معنا نمی تواند به تنهایی یافت شود و گفتمان به عنوان مشخص کننده معنا عمل می کند، زیرا گفتمان به یک سکه تشبیه شده است که یک روی آن تظاهرات زبانی و روی دیگرش فکر است. «مشایخی وزارع. ۱۳۹۹. صص ۱۲-۱۳» تجزیه و تحلیل زبان به هنگام کاربرد آن، تحلیل گفتمان را نمی توان فقط به توصیف صورت های زبانی محدود کرد. «مکاریک، ۱۳۷۴ ص ۴۱»؛ لذا باید اهداف و کارکردهای هر کدام از آنها که مخصوص امور انسانی است را نیز در نظر گرفت. در تحلیل

گفتمان، تمام سعی بر این است تا به تحلیل ناگفته‌های یک متن و معانی ناپیدار و باطنی گفتار پرداخت. «پهلوان نژاد واصطهباناتی، ۱۳۸۷. ص ۸۳»

برای شناخت دقیق معانی مورد نظر نویسنده در متن و خارج از متن، باید اهداف تحلیل گفتمان را مد نظر داشت. اهداف تحلیل گفتمان عبارتند از:

۱. نشان دادن روابط بین نویسنده، متن و خواننده
۲. روشن کردن ساختار پیچیده تولید واژه و خود متن
۳. نشان دادن تأثیر بافت متن و بافت موقعیتی بر روی گفتمان
۴. نشان دادن موقعیت و شرایط خاص تولید کننده گفتمان
۵. نشان دادن بی‌ثباتی معنا، این که معنا همیشه در حال تغییر است و هیچ‌گاه کامل درک نمی‌شود
۶. آشکار ساختن رابطه بین متن و ایدئولوژی. متن آگاهانه یا ناآگاهانه به موقعیتی خاص وابسته است
۷. در اختیار قرار دادن فن و روش جدید در مطالعه متون، فرهنگ‌ها، علوم و اجتماع «مشایخی وزارع. ۱۳۹۹. ص ۵۲»

بافت موقعیت «Context»

بافت موقعیت «Context» از شاخه‌های نوین زبان‌شناسی، به معناشناسی علمی اشاره دارد که بر ارتباط واژگان و بافت تأکید دارد. معناشناسی هر متن تنها با در نظر گرفتن روابط مفهومی میان واژگان آن و شرایط تولید متن امکان‌پذیر است «علیشاهی، ۱۳۸۱، ص ۴۳». بافت به عنوان یک مفهوم اساسی، اجزای سخن را به سوی مقصود صاحب سخن هدایت می‌کند و نظم مفاهیم در ذهن شکل می‌گیرد و از طریق آوا، واژه، جمله و عبارات به مخاطب منتقل می‌شود «کنعانی، ۱۳۸۴، ص ۲۹». در بافت موقعیتی، متن در چارچوب موقعیتی خاص بررسی می‌شود که در آن تولید شده است.

بر اساس دیدگاه اول، متن به عنوان فرآورده‌ای با ساختار بین‌جمله‌ای بررسی می‌شود و توالی روابط آن مورد توجه قرار می‌گیرد. دیدگاه دوم، متن را بر اساس رویه‌های ارتباطی، تأویل ساختار و توالی عناصر آن و روابط اجتماعی حاصل از تعامل اجزاء متن بررسی می‌کند «حسینی اجداد، سید اسماعیل و همکاران. ۱۳۹۵. ص ۱۶۸».

در این پژوهش، بر آنیم تا بافت موقعیت متن "اول درس القیته" از احمد حسن الزیات را بر اساس نظریه کنش‌گفتاری سرل تحلیل کنیم و به واکاوی اشکال و قواعد کنش‌های غیربیانی در میان افعال به کار رفته در آثار او بپردازیم.

مبحث «اول درس القیته»

احمد حسن الزیات یکی از ادیبان معاصر است که سبک نوشتار خاص خود را دارد. سبک وی با وضوح مقدمه، شکوه بیان و دقت در انتخاب الفاظ و موسیقی کلمات و عبارات مشخص می‌شود. او هر از گاهی از سجع به نحوی استفاده می‌کند که باعث تکلف یا خستگی نمی‌شد. الزیات ادیبی بود که به بیان معانی واژه‌های شکوهمندی می‌پرداخت به طوری که ذهن خواننده را درگیر عبارات و الفاظ می‌کرد و تمام سعی خود را می‌کرد تا زبان عربی را سالم و دست‌نخورده نگه دارد. در متن ادبی خود، "اول درس القیته"، الزیات تلاش می‌کند تا مراکز علمی معتبری که در آن زمان افراد در آن به تحصیل می‌پرداختند و همچنین فضای حاکم علمی و تحصیلی و شیوه‌ی آموزش دادن و خطاهایی که ممکن است یک استاد یا دانشجو مرتکب شود را با بیانی زیبا به تصویر بکشد. این متن داستان اولین روز کاری او به عنوان استاد دانشگاه و هم‌هی حوادث و حالات روحی او در آن روز را به تصویر می‌کشد. او بر این باور است که تنها کسب دانش سبب موفقیت نمی‌شود بلکه برای موفقیت باید به امور دیگری توجه کرد و در قالب تجربه و نصیحت آنها را به خواننده القا می‌کند.

جدول شماره «۱» _ تقسیم بندی متن «اول درس القیته»

ردیف	پاره گفتار	نوع کنش گفتاری	توضیحات
۱	أبدأ لا أنسی	اظهاری	«بیان کردن»
۲	تلك الساعة الرهيبه العصبية التي ألقیت فيه أول درس في أول فصل	عاطفی	«بیان احساسات»
۳	كان ذلك منذ سبعة عشر عاماً	اظهاری	«بیان کردن»
۴	والسن حدیثة، والنفس غریرة، والنظر قصیر	اظهاری	«توصیف کردن»
۵	وكانت المدرسة ثانویة أجنبية تجمع أخلاطاً من الأجناس والأديان، وأنماطاً من الأخلاق والتربية	اظهاری	«بیان کردن»
۶	وكنت قد أدركت قسطاً من العلم النظري على الطريقة الأزهرية وشدوت طرفاً من التعليم الفني على الطريقة اللاتينية	اظهاری	«شرح دادن»
۷	إلا أن ما حصّلت منهما كان لا يزال طافياً في ذهني متحيراً في فكري، لا يطمئن إلى ثقة، ولا يستقر على تجربة،	اظهاری	«توصیف کردن»
۸	أضف ذلك إلى طبع حيي	اظهاری	«شرح دادن»
۹	ولسان من الخجل عيي ووجه للقاء الناس هيبوب	عاطفی	«بیان احساسات»
۱۰	قضيت موهناً من الليل في إعداد الدرس	اظهاری	«شرح دادن»
۱۱	أراجع مادته، وأرسم خطته، وأسدّد خطاه،	اظهاری	«شرح دادن»
۱۲	ثم احتفلت لكلام أقابل به التلاميذ قبل التمهيد للدرس	عاطفی	«بیان احساسات»
۱۳	وغدوت إلى المدرسة	اظهاری	«بیان کردن»
۱۴	أقرعُ باب الأمل المرجو	عاطفی	«بیان احساسات»
۱۵	وأستطلع ضمير الغيب المحجّب.	عاطفی	«بیان احساسات»
۱۶	دق الجرس	اظهاری	«توصیف کردن»
۱۷	فجاوبه قلبي بدقات عنيفة كادت تقطع نياطه، وتشق لفائفه، وقمت أجر رجلي	عاطفی	«بیان احساسات»
۱۸	وبجاني مفتش الكلية جاء يُقَدِّمني إلى الطلبة	اظهاری	«شرح دادن»
۱۹	دخلنا الفصل	اظهاری	«بیان کردن»
۲۰	فحيانا التلاميذ بالوقوف	اظهاری	«شرح دادن»
۲۱	وقال المفتش، فأطال القول،	اظهاری	«شرح دادن»

«ستایش کردن»	عاطفی	وأجزل الفناء	۲۲
«بیان کردن»	اظهاری	ثم حُجِّجَ وبقيتُ	۲۳
«وایارکرن»	تعهدی	أقسم لك أني أقول الحق	۲۴
«توصیف کرن»	اظهاری	وإن كنت أجد بشاعة طعمه، ومرارة مذاقه على لساني	۲۵
«سردرگرم بودن»	عاطفی	لقد نظرت إلى التلاميذ نظرةً حائرةً	۲۶
«بیان کرن»	اظهاری	ثم رجعت إلى نفسي أحاول إخراج ما فيها من الكلام المهيباً المحفوظ	۲۷
«توصیف کرن»	اظهاری	فكان ذاكري صحيفة بيضاء، وكان لساني مُضَعَّةً جامدة لا تحس.	۲۸
«توصیف کردن»	اظهاری	السكون شاملٌ رهيبٌ والأبصار شاخصة ما تكاد تَطْرَفُ	۲۹
«توصیف کردن»	اظهاری	ووجوهُ الشباب ترسم عليها ألوان مختلفة متعاقبة من خطرات النفوس، ونزوات الرؤوس	۳۰
«درمانده بودن»	عاطفی	وأنا واقف منهم موقف المحكوم عليه	۳۱
«بیان احساسات»	عاطفی	أعالج في نفسي الحَوْرَ والحَصْرَ	۳۱
«وادارکردن خود»	تعهدی	وأجهد في لم ما تشعَّتْ من ذهني وتبدد من قواي	۳۲
«شرح دادن»	اظهاری	حتى هداني الله إلى طريق الدرس	۳۳
«شرح دادن»	اظهاری	فاعتسفته اعتسافاً دون مقدمة ولا تمهيدٍ ولا عرضٍ!!	۳۴
«خواستن»	ترغیبی	أتريد أن تُعْفِيَنِي يا صديقي من وصف هذا الدرس	۳۵
«دلیل آوردن»	اظهاری	إبقاءً عليّ وصوناً لسر المهنة؟	۳۶
«سوال کردن»	ترغیبی	ولكن لماذا تندافن الأسرار، وتتكاتم العيوب	۳۷
«دلیل آوردن»	اظهاری	ما دامت هذه المجلة خاصةً بنا، مكتوبةً منا ولنا	۳۸
«پاسخ دادن»	اظهاری	إن في الدلالة على أوعار الطريق ومضايقتها ومزالقتها تحذيراً للسالك البادئ، وتبصرة للناشئ العَرِير.	۳۹
«توصیف کردن»	اظهاری	بدأت الدرس بصوت خافض، وطرف خاشع، ولسان مببل	۴۰
«توصیف کردن»	اظهاری	وسرت فيه وأنا واقف لا أدنو من السبورة ولا ألمس الطباشير	۴۱
«احساس ترس»	عاطفی	حَشَاةً أن أسيء الكتابة!!	۴۲
«شرح دادن»	اظهاری	كان من المعقول أن يعاودني الهدوء	۴۳
«استرس داشتن»	عاطفی	ويراجعني النبات بعد زوال دهشة الدخول ورُبُكة البَدء	۴۴

۴۵	لو كنت واثقاً من نفسي، متمكناً من درسي	عاطفی	«اعتماد بنفس نداشتن»
۴۶	ولكنّ نظامَ الموضوع كان قد انقطع	اظهاری	«بیان کردن»
۴۷	فتبعثرت حَبَّاتِه، وتَعَثَّرتَ خطوَاهُ، ورُحِثُ أسْرُد ما تذكّرتَه منه،	اظهاری	«توصیف کردن»
۴۸	وأنا أشعر بكلماتي مُتَحَضِّرٌ على شفتي، ويريقني بجمد في فمي، وبعزّي يتصبَّب على جبيني	عاطفی	«استرس وترس»
۴۹	حتى فَرَعْتُ	اظهاری	«شرح دادن»
۵۰	ثم جلست أبلع ما بقي من ريقِي	اظهاری	«توصیف کردن»
۵۱	ونظرت فإذا الساعة لم يَمُضْ نصفُها	اظهاری	«توصیف کردن»
۵۲	وإذا التلاميذ يتلاحظون ويتهامسون	اظهاری	«توصیف کردن»
۵۳	وعلى كل شفة بسمة خبيثة	عاطفی	«تسخیر کردن»
۵۴	لولا تَعَوُّدُ النظامِ، وقوَّةُ التهذيبِ	ترغیبی	«وادار کردن»
۵۵	لعدت قهمةً صاحبةً!!	ترغیبی	«هشدار دادن»
۵۶	ماذا أقول بعد أن نفذ القول؟	ترغیبی	«سوال کردن»
۵۷	وبماذا أملأ الفراغ الباقي من الوقت؟	ترغیبی	«سوال کردن»
۵۸	وكيف أؤخر انفجار هذه الضحكات المكظومة؟	ترغیبی	«سوال کردن»
۵۹	أسئلة كانت تضطرب في خاطري القَلِقِ	عاطفی	«ترس»
۶۰	فلا أجد لها جواباً غير الحيرة!!	تعهدی	«توجیه کردن»
۶۱	حتى تطوع تلميذ جريء؛ لإنقاذ الموقف فقال	اظهاری	«بیان کردن»
۶۲	إحك لنا حكاية يا أفندي ...	ترغیبی	«درخواست کردن»
۶۳	ولم تكذ شفَتاي تنفرجان عن مشروع الرد	عاطفی	«استرس»
۶۴	حتى ابتدرني آخر	اظهاری	«بیان کردن»
۶۵	لأ يا أفندي، اتكلم لنا شَوَّيةً إنشأ شفهي.	ترغیبی	«درخواست کردن»
۶۶	وآخر : اسم حضرتك إيه يا أفندي	ترغیبی	«سوال کردن»
۶۷	والله إنت راجل طيب !!	تعهدی	«قسم خوردن»
۶۸	فقطعت سبل هذه الأسئلة المتجنبة الساخرة بهذه الجملة الحبيبة المتواضعة	اعلامی	«قطع مهمه»

«بیان کردن»	اظهاری	علی کل حال کاد الوقت ینتهي	۶۹
«بیان کردن»	اظهاری	فلا یتسع لشيء من هذا.	۷۰
«توصیف کردن»	اظهاری	ولکن صوتاً انبعث من أقصى الحجره یقول	۷۱
«تعجب»	عاطفی	أوه !	۷۲
«تعجب»	عاطفی	دا لسه ساعة وررع!	۷۳
«تاسف»	عاطفی	حصه العربي ساعتین کل يوم !!	۷۴
«سوال کردن»	ترغیبی	ساعة وررع؟؟	۷۵
«پاسخ دادن»	اظهاری	نعم ساعة وررع!	۷۶
«سخت بودن»	عاطفی	أفضیها علی هذه الحال الألیمة	۷۷
«گزارش دادن»	اظهاری	كما شاء نظام «الفریر» أو كما قضی الجُد العائر	۷۸
«توصیف کردن»	اظهاری	وإذن لا مناص من انفجار البركان ووقوع الكارثة.	۷۹
«درخواست کردن»	ترغیبی	كأنك تريدني أن أسوق إليك بقية القصة!!	۸۰
«ترحم»	عاطفی	حنانیک	۸۱
«درخواست کردن»	ترغیبی	ولا تكلفني هذه الخطبة، واعتمد علی نفسك وخذسك في التخیر والاستنتاج!	۸۲
«گزارش کردن»	اظهاری	انحل النظام	۸۳
«بیان کردن»	اظهاری	فتشعت الأمر وانتشر	۸۴
«تلاش کردن»	ترغیبی	وأذكر أني حاولت الكلام مراراً،	۸۵
«توجیه کردن»	تعهدی	فلم أسمع صوتي من اللغظ	۸۶
«اجازه دادن»	ترغیبی	فجعلت قيادي في يد أولادي	۸۷
«رها کردن»	اظهاری	ثم سكت حتى نطق الجرس.	۸۸
«گزارش دادن»	اظهاری	خرجت من الفصل	۸۹
«بیان احساسات»	عاطفی	أמיד من الهم، وأجر ذیل الفشل السابغ الضاف	۹۰
«اعلام نیازکردن»	ترغیبی	وفي نفسي أن أترك التعليم وهو حديث صباي ومنتجع هواي إلى عمل آخر	۹۱
«توجیه کردن»	تعهدی	یصلح لي وأصلح له.. !	۹۲

۹۳	ولکنی عُدْتُ إلى الفصل،	اظهاری	«گزارش دادن»
۹۴	ومضیت فی التعلیم،	تعهدی	«وادار کردن»
۹۵	وكنت بعد شهرین اثنین مدرسَ الفصلِ الأخيرِ، وأستاذِ الكليةِ الأولِ!!	اظهاری	«گزارش دادن»
۹۶	فما الذي جعل من اليأس أملاً، ومن الفشل فوزاً، ومن الضعف قوة؟	عاطفی	«بیان احساسات»
۹۷	اسمح لي أن أكون صريحاً فيما كان لي، كما كنت صريحاً فيما كان عليّ.	ترغیبی	«درخواست کردن»
۹۸	لقد التمسْتُ الوِصْلَةَ إلى النجاحِ في أسبابِ خمسةٍ كلها معلوم بالضرورة مؤيّد بالطبع	ترغیبی	«تمسک کردن»
۹۹	ولكن العلم غيرُ العمل، والرأي خلاف العزيمة، والتجربة وجودُ الفكرة وواقعُ الحقيقة:	اظهاری	«دسته بندی کردن»
۱۰۰	مواصلةِ الدرس وإدمان النظر	اظهاری	«معرفی کردن»
۱۰۱	فلم أترك كتاباً في المواد التي أدّرسها	اظهاری	«گزارش دادن»
۱۰۲	حتى تَقصَّيْتُهُ، أو أَلَمَمْتُ به، واستفدت منه،	ترغیبی	«اصرار و پافشاری»
۱۰۳	وكان جدوى ذلك عليّ وثوق الطلبة بما أقول	اظهاری	«نتیجه گرفتن»
۱۰۴	وظهورَ التجديد فيما أعمل	اظهاری	«بیان گزارش»
۱۰۵	وتصريفَ الدرس وتنويعه على ما أحب	اظهاری	«نقد کردن»
۱۰۶	ولن تجد أشفعَ للمدرس من سعة اطلاعه، وغزارة مادته.	اظهاری	«نتیجه گیری»
۱۰۷	إعداد الدرس وأداؤه:	اظهاری	«معرفی کردن»
۱۰۸	وكان يعينني على الأخص ربطهُ بالدروس السابقة،	اظهاری	«شرح دادن»
۱۰۹	والسيرُ فيه مع الطلاب خطوةً خطوةً على الطريقة الاستنتاجية	اظهاری	«شرح دادن»
۱۱۰	ثم تلخيصه بطريق الأسئلة	اظهاری	«دسته بندی کردن»
۱۱۱	فكان من حسن إعدادهِ أن ملأْتُ الوقت كله به	عاطفی	«تحسين کردن»

۱۱۲	فلم يعد فيه فراغ لِعَبَثِ عابثٍ، ولا نَجَّي سفيهِ، وجرزْتُ إليه أذهانَ الطلاب بالتشويق، والتطبيق، والسؤال	اظهاری	«نتیجه گیری»
۱۱۳	فلم یصبهم سأمٌ ولا ضیقٌ	عاطفی	«بیان احساسات»
۱۱۴	وشغلتهم به عن أنفسهم وعنی	اظهاری	«دلیل آوردن»
۱۱۵	فلم یفرغوا لاصطیاد نکتةٍ؛ ولا لالتماس غمیزةٍ،	اظهاری	«نتیجه گیری»
۱۱۶	ولیس أعون علی حفظ نظام الفصل من ملء الوقت بالمفید الممتع	اظهاری	«بیان کردن»
۱۱۷	ولا أضمنُ لجودة شرح المعلم وحسن استماع التلمیذ من فهم الموضوع.	اظهاری	«نتیجه گیری»
۱۱۸	مسايرة الترقی	اظهاری	«معرفی کردن»
۱۱۹	فلم أنشبتُ بالقدیم، ولم أتصّب للكتاب	اظهاری	«ادعا کردن»
۱۲۰	ولم أُعَنَ إلا بما له قيمةٌ عملیة؛	تعهدی	«متعهد شدن»
۱۲۱	فالموضوعات منتزعة من حياة التلمیذ وحال المجتمع	اظهاری	«بیان کردن»
۱۲۲	والأمثلة مستنبطة من أسالیب العصر ومواضعات أهله	اظهاری	«بیان کردن»
۱۲۳	والبحث حُرٌّ فی حدود المنطق	اظهاری	«بیان کردن»
۱۲۴	يقوم علی أساس التحلیل والنقد والموازنة، وفی تشابه الفكرة والنزعة،	اظهاری	«معرفی کردن»
۱۲۵	والغایة توثیق الصلة بین المعلم والمتعلم.	اظهاری	«نتیجه گیری»
۱۲۶	حسن الخلق	اظهاری	«معرفی کردن»
۱۲۷	ولعمري ما یؤتی المعلمُ إلا من إغفاله هذه الجهة	تعهدی	«قسم خوردن»
۱۲۸	فالادعاء، والتظاهر، والكبرياء، والتفاخر، والبذاء، والتنادر، والكذب، والتحيز، والكسل، والتدليس	اظهاری	«دسته بندی کردن»
۱۲۹	آفات العلم، وبلايا المعلم.	اظهاری	«نتیجه گیری»
۱۳۰	وما أسر النفس الشابّة الحرة كالخلق الكرم	ترغیبی	«نصیحت کردن»
۱۳۱	ولا یسرّ تعلیمها وتقویمها كالقدوة الحسنة	ترغیبی	«نصیحت کردن»
۱۳۲	ناهيك بما يتبع ذلك من جمال الأخذوة، واستفاضة الذكر	ترغیبی	«نصیحت کردن»
۱۳۳	وهما یزیدان فی قدر المعلم واعتباره، ویغیان التلامیذ الجُدد عن اختباره.	ترغیبی	«نصیحت کردن»

۱۳۴	قوة الحزم:	اظهاری	«معرفی کردن»
۱۳۵	فكنت ألین فی غیر ضعف، وأشدت فی غیر عَشْف،	اظهاری	«گزارش دادن»
۱۳۶	وأسیر بالطالبِ إلى الواجب عن طریق ضمیره وحسه، لا عن طریق تأنیبه وحبسه،	عاطفی	«بازی با احساسات»
۱۳۷	وأجعل رضای عنه غايةً ثوابه، وسخطی علیه غايةً عقابه	عاطفی	«بازی با احساسات»
۱۳۸	وأعیده الوُعْدَ فلا أذهل عن تنجیزه	تعهدی	«متعهد شدن»
۱۳۹	وأحكم علیه الحكم فلا أنکل عن تنفیذه،	تعهدی	«متعهد شدن»
۱۴۰	وأستعین علی فهم عقلیته ودرس نفسیته بإنشائه	تعهدی	«متعهد شدن»
۱۴۱	فأعامله بما یوائمه، وأعالجه بالدواء الذي یلائمه.	عاطفی	«بازی با احساسات»
۱۴۲	كل ذلك یسعه طبع غالب، ورغبة حافزة، ومرآة طویلة	اظهاری	«نتیجه گیری»
۱۴۳	وقدر من الله جعلنی أجد سعادتی وراحتی فی الفصل وبن الطلاب أكثر مما أجدها فی البیت وبن الأصحاب	عاطفی	«شکرگذاری»
۱۴۴	ولکن المعلمین وا اسفاه كما بدأهم الله یعودون	عاطفی	«تاسف»
۱۴۵	فلیت شعری هل یكون الدرس الاخیر فی مبدأ مماتی	عاطفی	«امید و تمنی»
۱۴۶	كما كان الرس الاول فی مبدأ حیاتی؟	ترغیبی	«سوال کردن»

همانطور که مشاهده می کنید، جدول تحلیل به سه بخش تقسیم شده است: پاره گفتار، کنش گفتاری و توضیحات برای علت انتخاب نوع کنش گفتاری براساس افعالی که در جدول شماره یک بیان شده است. این تقسیم بندی به ما کمک می کند تا کنش های گفتاری را به صورت دقیق تری تحلیل کنیم. در مجموع، ۱۴۶ نوع کنش گفتاری شناسایی شده است.

کنش های گفتاری اظهاری بیشترین فراوانی را در متن "اول درس القیته" دارند که نشان دهنده تأکید زیاد بر توصیف شخصیت ها، بیان حوادث و شرح وقایع است. این میزان بالا به دلیل ساختار داستانی متن و تمرکز بر توصیفات و روایت های شخصی احمد حسن الزیات است. کنش های اظهاری به خواننده این امکان را می دهند که اطلاعات دقیق و روشنی از روایت به دست آورد و به درک بهتری از محتوا برسد.

کنش های عاطفی با درصد قابل توجهی از پاره گفتارها، دومین جایگاه را به خود اختصاص داده اند. این کنش ها به بیان حالات

روحی و روانی نویسنده می‌پردازند که نه تنها عمق بیشتری به متن می‌بخشند، بلکه زیبایی و احساسات نویسنده را نیز به خواننده منتقل می‌کنند. بیان احساسات در متن به خواننده کمک می‌کند تا به صورت مستقیم‌تر با تجربیات و حالات روحی نویسنده ارتباط برقرار کند.

کنش‌های ترغیبی نیز جایگاه مهمی در متن دارند. این کنش‌ها به جملات پایانی متن مربوط می‌شوند، جایی که الزیات سعی در ایجاد انگیزه و ترغیب خواننده به رشد و پیشرفت شغلی دارد. استفاده از کنش‌های ترغیبی باعث می‌شود تا خواننده به انجام اقدامات خاص یا تفکر در مورد مسائل مختلف ترغیب شود و به ایجاد انگیزه و الهام در خواننده کمک می‌کند.

کنش‌های تعهدی نیز نشان‌دهنده تعهد نویسنده به انجام وظایف و مبارزه با عدم اعتماد به نفس هستند. این کنش‌ها نمایانگر تلاش‌های نویسنده برای موفقیت و پیشرفت در داستان هستند و نشان‌دهنده تعهد و مسئولیت‌پذیری او می‌باشند. نویسنده با بیان تعهدات خود، تلاش می‌کند تا توجیه کند که چرا تصمیم به انجام کارها و وظایف مختلف گرفته است.

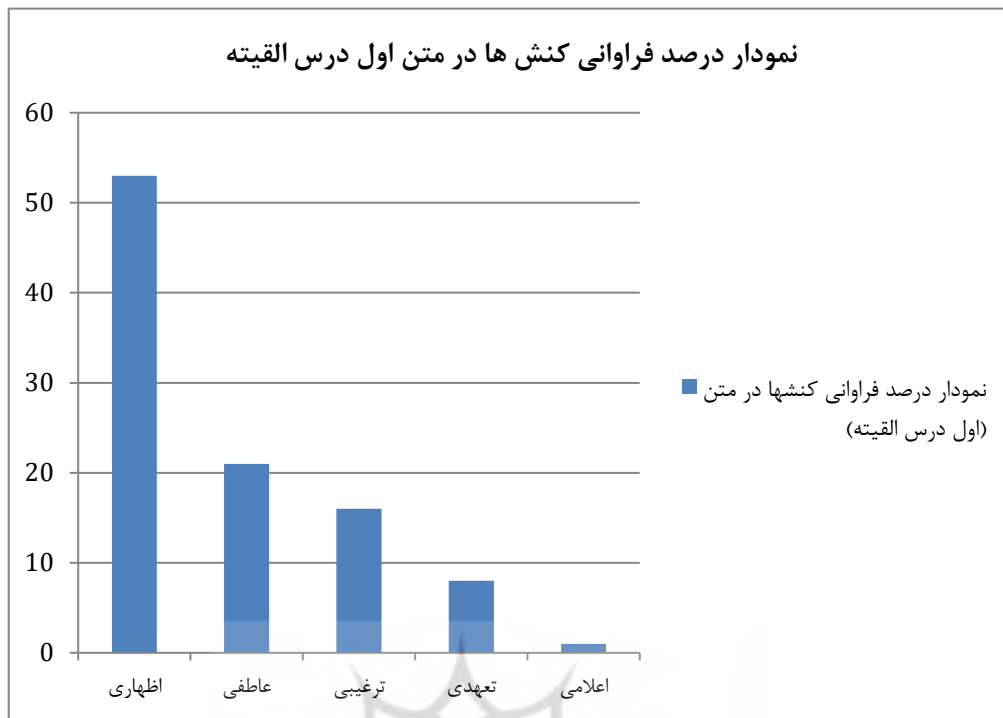
کنش‌های اعلامی با فراوانی کمتری در متن دیده می‌شوند. این میزان پایین به دلیل سبک خاص نوشته‌ی متن است که کمتر به تغییرات و اعلامیه‌های رسمی پرداخته است. اما همچنان این کنش‌ها به اعلام و اطلاع‌رسانی رسمی می‌پردازند و نشان‌دهنده تمایل نویسنده به ارائه اطلاعات دقیق و رسمی به خواننده هستند.

در مجموع، تحلیل محتوای "اول درس القیته" نشان می‌دهد که نویسنده با بهره‌گیری از کنش‌های گفتاری مختلف، توانسته است متنی غنی و پرمحتوا ایجاد کند که به خوبی احساسات، تجربیات و افکار او را به خواننده منتقل می‌کند. این تحلیل‌ها نشان‌دهنده نقش اساسی کنش‌های گفتاری در ایجاد جذابیت و انتقال مفاهیم در متون ادبی هستند. پس از بررسی تعداد هر کنش گفتاری و درصدگیری هر کدام از آنها، نتایج به صورت جدول شماره دو ارائه شده است. در این جدول، فراوانی و نوع کنش گفتاری همراه با تعداد و درصد هر کدام مورد بررسی قرار گرفته‌اند. این تحلیل‌ها به ما کمک می‌کنند تا درک بهتری از کاربرد کنش‌های گفتاری در متن "اول درس القیته" داشته باشیم و نشان دهند که چگونه هر کنش به ایجاد جذابیت و انتقال مفاهیم در متن کمک می‌کند. نویسنده با بهره‌گیری از کنش‌های گفتاری مختلف، توانسته است متن را به شکلی غنی و پرمحتوا ارائه دهد که به خوبی احساسات، تجربیات و افکار او را به خواننده منتقل می‌کند. این تحلیل‌ها نشان‌دهنده اهمیت و تأثیرگذاری کنش‌های گفتاری در ایجاد جذابیت و انتقال مفاهیم در متون ادبی هستند و به ما کمک می‌کنند تا درک بهتری از متن "اول درس القیته" و تکنیک‌های نویسنده برای ارتباط با خواننده داشته باشیم.

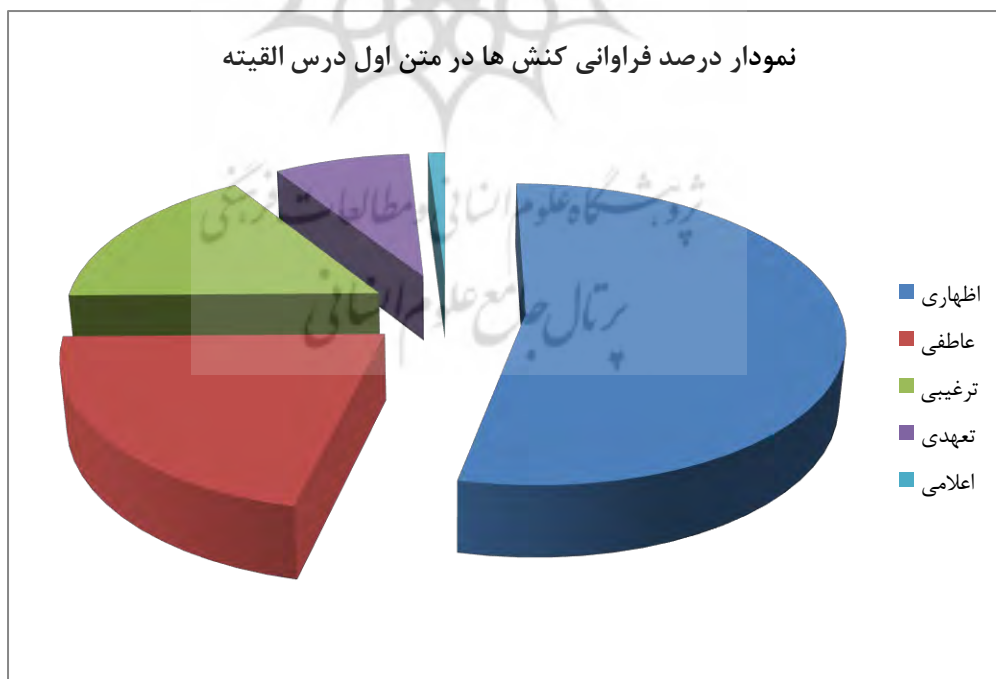
جدول شماره «۲»_ فراوانی کنش‌های گفتاری پاره گفتارهای «اول درس القیته»

نوع کنش فراوانی	تعداد	درصد
اظهاری	78	42/53%
عاطفی	31	23/21%
ترغیبی	24	43/16%
تعهدی	12	21/8%
اعلامی	1	68/0%
جمع کل	146	100%

جدول شماره «۳» نمودار درصد فراوانی کنش های گفتاری «اول درس القیته»

جدول شماره «۴» نمودار درصد فراوانی کنش ها در متن «اول درس القیته» از نگاهی دیگر

تحلیل جدول و نمودار

تحلیل کلی بر اساس جداول و نمودارهای استخراج شده از محتوای متن "اول درس القیته"

کنش اظهاری

کنش اظهاری کنش اظهاری با ۵۳,۴۲٪ از کل پاره‌گفتارها بیشترین فراوانی را دارد. این تأکید زیاد نشان‌دهنده توصیف شخصیت‌ها، بیان حوادث و شرح وقایع است. دلیل این میزان بالا، ساختار داستانی متن و تمرکز بر توصیفات و روایت‌های شخصی احمد حسن الزیات است. به عنوان مثال، هنگامی که نویسنده شخصیت‌های اصلی را معرفی می‌کند و به توصیف شرایط و موقعیت‌های مختلف می‌پردازد، از کنش‌های اظهاری استفاده می‌کند.

کنش عاطفی

کنش عاطفی با ۲۳,۲۱٪ از پاره‌گفتارها در جایگاه دوم قرار دارد. این کنش‌ها به بیان حالات روحی و روانی نویسنده می‌پردازند که نه تنها عمق بیشتری به متن می‌بخشند، بلکه زیبایی و احساسات نویسنده را نیز به خواننده منتقل می‌کنند. به عنوان مثال، جملاتی که نویسنده درباره احساسات خود نسبت به وقایع یا شخصیت‌ها بیان می‌کند، در این دسته قرار می‌گیرند.

کنش ترغیبی

کنش ترغیبی با ۱۶,۴۳٪ از پاره‌گفتارها در جایگاه سوم قرار دارد. این کنش‌ها مربوط به جملات پایانی متن هستند، جایی که الزیات سعی در ایجاد انگیزه و ترغیب خواننده به رشد و پیشرفت شغلی دارد. به عنوان مثال، جملاتی که نویسنده خواننده را به انجام اقدامات خاص یا پیشرفت در زندگی تشویق می‌کند، در این دسته قرار می‌گیرند.

کنش تعهدی

کنش تعهدی با ۸,۲۱٪ از پاره‌گفتارها نمایانگر تعهد نویسنده به انجام وظایف و مبارزه با عدم اعتماد به نفس است. این کنش‌ها تلاش الزیات برای موفقیت و پیشرفت در داستان را نشان می‌دهند. به عنوان مثال، جملاتی که نویسنده تعهد خود را به انجام کارها و وظایف مختلف بیان می‌کند، در این دسته قرار می‌گیرند.

کنش اعلامی

کنش اعلامی با ۰,۶۸٪ از پاره‌گفتارها کمترین میزان فراوانی را دارد. این میزان پایین به دلیل سبک خاص نوشته‌ی متن است که کمتر به تغییرات و اعلامیه‌های رسمی پرداخته است. به عنوان مثال، جملاتی که نویسنده به اعلام و اطلاع‌رسانی رسمی می‌پردازد، در این دسته قرار می‌گیرند.

خاتمه و جمع‌بندی

پس از بررسی و واکاوی اثر ادبی ارزشمند احمد حسن الزیات با نظریه کنش‌گفتاری جان سرل، به نتایج متعددی دست یافته‌ایم. این نتایج نشان می‌دهند که کنش‌های گفتاری به کار رفته در متن، نقش اساسی در ایجاد جذابیت و انتقال مفاهیم به خواننده دارند. در ادامه، این نتایج به‌طور دقیق‌تر و علمی‌تر تقسیم‌بندی شده‌اند.

نتیجه‌گیری

۱. کنش‌های غیرمستقیم به کار رفته در متن ادبی "اول درس القیته" شامل کنش‌های اظهاری، عاطفی، ترغیبی، تعهدی و اعلامی است. این تنوع یکی از مهمترین عوامل جذابیت بالای اثر احمد حسن الزیات است.
۲. کنش‌های اظهاری، عاطفی و ترغیبی به ترتیب مقام‌های اول، دوم و سوم را به خود اختصاص داده‌اند. این توزیع فراوانی نشان‌دهنده تمرکز نویسنده بر توصیفات و بیان حالات روحی و ترغیب خواننده است.
۳. علاوه بر موارد ذکر شده در تحلیل نمودارها، فراوانی کنش‌ها به شغل کلی الزیات نیز نسبت داده می‌شود. به عنوان یک خبرنگار و روزنامه‌نگار موفق، الزیات مفاهیم پیرامون خود را به سبک خبری بیان کرده و به توصیف و تحلیل صدق و کذب آنها پرداخته است. قالب داستانی متن و شیوه نوشتاری ذکر خاطرات و توصیف حوادث نیز به افزایش این کنش‌ها کمک کرده است.
۴. الزیات با بهره‌گیری از کنش‌های عاطفی و ترغیبی در متن، توانسته است به خوبی احساسات و تجربیات خود را به خواننده منتقل کرده و او را ترغیب به موفقیت در کار و زندگی کند. این امر نشان‌دهنده توانایی نویسنده در استفاده از کنش‌های گفتاری برای ایجاد انگیزه و الهام‌بخشی به مخاطب است.
۵. در طول داستان، الزیات با بیان حالات روحی و روانی خود و مبارزه با عدم اعتماد به نفس، نشان می‌دهد که چگونه توانسته است شخصیت خود را تقویت کند. این تغییرات روانی و شخصیتی در متن به خوبی با استفاده از کنش‌های گفتاری مختلف تحلیل شده‌اند و نشان‌دهنده اهمیت این کنش‌ها در توصیف و تبیین تغییرات شخصیتی است.
۶. الزیات با استفاده از کنش‌های گفتاری مختلف، توانسته است تغییر رابطه میان استاد و دانشجو را به خوبی نشان دهد. این تغییر از یک رابطه حاکم و محکوم علیه به یک رابطه دوستانه و حمایتی، نشان‌دهنده تأثیرگذاری کنش‌های گفتاری در تغییر و تحول روابط انسانی است.
۷. الزیات با استفاده از کنش‌های ترغیبی، خواننده را به سمت موفقیت و پیشرفت هدایت می‌کند. این کنش‌ها نشان‌دهنده تعهد نویسنده به ایجاد انگیزه و الهام‌بخشی در خواننده هستند.
۸. این تحلیل‌ها نشان می‌دهند که کنش‌های گفتاری نقش اساسی در تحلیل و درک بهتر متون ادبی ایفا می‌کنند و می‌توانند به صورت موثری در انتقال مفاهیم پیچیده و ایجاد ارتباطات انسانی مؤثر باشند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع فارسی

- [۱] پهلوان نژاد، محمدرضا، و لیلا اصطهباناتی. بررسی کنش‌های گفتاری در سخنرانی‌های روسای جمهور ایران و آمریکا شهریور ۱۳۸۵. سازمان ملل، پژوهش‌های زبان خارجی، دانشگاه تبریز، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، سال ۵۱، ۱۳۸۷.
- [۲] دست رنج، فاطمه، و محسن ذوالفقاری. "تحلیل ساختاری سوره شمس بر مبنای نظریه کنش گفتاری جان سرل." پژوهش‌های ادبی-قرآنی ۲ «۱۳۹۹»: ۷۱-۷۹.
- [۳] حسینی اجداد، سید اسماعیل و همکاران. تحلیل بافت متنی و بافت موقعیتی خطبه نکوهش مردم کوفه امام علی «ع». شماره اول. سال اول، ۱۳۹۵.
- [۴] سرل، جان. افعال گفتاری. ترجمه محمد علی عبداللهی. قم: پژوهش‌های قرآنی، ج ۳۷-۳۸، ۱۹۶۸.
- [۵] صفوی، کوروش. معنی‌شناسی کاربردی. تهران: همشهری، ۱۳۸۲.
- [۶] نگاهی به تاریخ معناشناسی. چاپ اول. دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۹۹.
- [۷] عابدی، داریوش. پلی به سوی داستان‌نویسی. تهران: انتشارات مدرسه، ۱۳۷۱. چاپ اول.
- [۸] عبداللهیان، حمید. داستان و شخصیت‌پردازی در داستان. مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، ۱۳۸۱.
- [۹] علیشاهی قلعه جقی حسینی. حوزه معنایی واژه نساء در قرآن کریم. ۱۳۸۱.
- [۱۰] قائمی نیا، علیرضا. وحی و افعال گفتاری. قم: زلال کوثر، ۱۳۸۱.
- [۱۱] کنعانی. سیر تحول کاربرد سیاق در تفسیر. شماره ۸۷. علمی-ترویجی، ۱۳۸۴.
- [۱۲] لطفی پور، فاطمه. روایت‌شناسی: درآمدی بر زبان‌شناسی انتقادی. تهران: سمت، ۱۳۷۶.
- [۱۳] مشایخی، حمیدرضا، و سعیده زارع اطاقرایی. تحلیل بافت متنی و بافت موقعیتی سگح دلالی خطبه‌ی قاصعه. شماره سوم. پیاپی ۱۹. سال پنجم، ۱۳۹۹.
- [۱۴] مکاریک، ایرنا ریما. دانشنامه نظریه‌های ادبی معاصر. ترجمه مهران مهاجر و محمد نبوی. تهران: آگه، ۱۳۷۴.
- [۱۵] یونسی، ابراهیم. هنر داستان‌نویسی. تهران: نشر نگاه، ۱۳۶۹.

منابع عربی

- [۱۶] نحلّه، محمد احمد. آفاق الجدیدة فی البحث اللغوی المعاصر. دار المعرفة الجامعیة، ۲۰۰۲.
- [۱۷] واعظ، سعید و نادر نظام الطهرانی. شذرات من النظم والنثر فی العصر الحدیث. چاپ اول. دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۸۳.